

ORIENTAL RENAISSANCE:

*Innovative, educational,
natural and social sciences*

www.oriens.uz

Exact sciences

Natural sciences

Engineering sciences

Pedagogical sciences

Social and Human sciences

Philological sciences

Philosophy sciences

Economic sciences

**№7
2021**

**ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL,
NATURAL AND SOCIAL SCIENCES
SCIENTIFIC JOURNAL**

ISSN 2181-1784

VOLUME 1, ISSUE 7

Impact Factor: 5.423

August

2021

Буранова Ж.А. // <i>Мифологизм в прозе Аман Мухтара (на примере романа «Человек перед зеркалом»)</i>	269
Юлдашева Т.А. // <i>Русский язык в современном мире: традиции и инновации в преподавании русского языка в национальных группах</i>	274
Eldorbekov G'.I. // <i>Yangi O'zbekiston – yangi qo'shnihilik</i>	280
Yesimbetova B.Y. // <i>Qasddan badanga shikast yetkazish jinoyatlarni tergov qilishda ilgari surilgan versiyalarni tekshirishning ayrim masalalari</i>	291
Ismailov S.A. // <i>Yangi O'zbekiston ilm-fan taraqqiyoti yo'lida kimyo sohasiga berilayotgan e'tibor</i>	296
Xojiyeva M.Y. // <i>Shaxsni tavsiflovchi so'z birikmalari va assesment metodi</i>	302
Mutallibjonov M. // <i>Talabalar kasbiy ma'naviyatini rivojlantirish yuzasidan xorijiy tajribalar tadqiqi va uning kontekstual jihatlar</i>	308
Mustafayev U.U. // <i>Oliy ta'lim: savodsizlikning ildizi qayerda?</i>	313
Ismonova Y.A. // <i>Qadrini yo'qotayotgan qadriyatlar!</i>	318
Nazarova A.R. // <i>Afg'onistonda "She're nav" va uning Boriq Shafeiy ijodidagi o'rni</i>	324
Eshnazarova X.M. // <i>Zahiriddin Muhammad Boburning tarixda tutgan o'rni</i> ...	332
Джураев Ш., Муртозаев Ш. // <i>Педагогическое планирование и средства учебного процесса в философии</i>	335
Халимова Д.Дж. // <i>Некоторые вопросы развития биологических технологий</i>	342
Avezov H.I. // <i>Features of innovative product development by science-intensive businesses in the present economic conditions</i>	349
Nurmatova D.G. // <i>Autizm sindromli bolalar ijtimoiylashuvida psixokorreksion vazifalar</i>	357
Rasulov O.A. // <i>Pandemiya sharoitida Jazoirning ijtimoiy-siyosiy islohotlarning istiqbollari va ularning iqtisodiy omillar bilan aloqasi</i>	364
Pardayeva M.D. // <i>Yangi O'zbekiston: ajdodlarimizning boy merosi va qo'shnihilik munosabatlari</i>	371
Xolmurodov N.Q. // <i>O'zbekistonda kambag'allikni bartaraf qilishning o'ziga xos xususiyatlari</i>	379
Юлдашева Т. // <i>Современные инновационные технологии в образовании и их применение</i>	386

PANDEMIYA SHAROITIDA JAZOIRNING IJTIMOIIY-SIYOSIY ISLOHOTLARNING ISTIQBOLLARI VA ULARNING IQTISODIY OMILLAR BILAN ALOQASI

Rasulov Otabek Abdulazizovich

O'zbekiston xalkaro islom akademiyasi
Islom iqtisodiyoti va xalqaro munosabatlar fakulteti
Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari.

ANNOTATSIYA

Koronavirus pandemiyasi va unga bog'liq cheklov choralari, yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, so'nggi yillarda allaqachon pasayib ketgan Jazoir iqtisodiyotiga zarba berdi. Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra, 2018 yilda IDR bo'yicha YaIM o'sishi 1,5% ga etdi va 2019 yilning birinchi choragida shu darajada saqlanib qoldi. Uglevodorod sohasidagi o'sish sust edi: iqtisodiy faollik 2018 yilda 6,5% ga va 2019 yilning birinchi choragida 7,7% ga kamaydi. Uglevodoroddan tashqari o'sishda 2018 yilda 3,4% va 2019 yilning birinchi choragida 3,9% ga ozgina o'sish kuzatildi.

Kalit so'z: Pandemiya, Jazoir, ijtimoiy-siyosiy, islohot, iqtisodiyot.

ABSTRACT

The coronavirus pandemic and related restrictive measures, as noted above, have hit the Algerian economy, which has already declined in recent years. According to the World Bank, GDP growth on IDR in 2018 reached 1.5% and remained at the same level in the first quarter of 2019. Growth in the hydrocarbon sector was slow: economic activity fell to 6.5% in 2018 and 7.7% in the first quarter of 2019. Non-hydrocarbon growth saw a slight increase of 3.4% in 2018 and 3.9% in the first quarter of 2019.

Keywords: Pandemic, Algeria, socio-political, reform, economy.

KIRISH

Koronavirus pandemiyasi va unga bog'liq cheklov choralari, yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, so'nggi yillarda allaqachon pasayib ketgan Jazoir iqtisodiyotiga zarba berdi. Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra, 2018 yilda IDR bo'yicha YaIM o'sishi 1,5% ga etdi va 2019 yilning birinchi choragida shu darajada saqlanib qoldi.[1] Uglevodorod sohasidagi o'sish sust edi: iqtisodiy faollik 2018 yilda 6,5% ga va 2019 yilning birinchi choragida 7,7% ga kamaydi. Uglevodoroddan tashqari o'sishda 2018 yilda 3,4% va 2019 yilning birinchi choragida 3,9% ga ozgina o'sish kuzatildi.

Afrika taraqqiyot bankining taxminlariga ko'ra, Jazoirning yalpi ichki mahsulotining o'sishi 2019 yilda uglevodorodlar narxining biroz ko'tarilishi fonida

2,3 foizni tashkil etdi. Nisbatan zaif iqtisodiy o'sish asosan uglevodorod sohasidagi qo'shilgan qiymatning pasayishi bilan bog'liq, uglevodorod bo'lmagan sektorda o'sish mo'tadil bo'lib qoldi, qisman xususiy iste'molning pasayishi va davlat investisiyalarining muzlashi bilan bog'liq.[2]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Siyosiy noaniqlik va hukumat tomonidan olib borilgan korrupsiyaga qarshi kurash mamlakatning uglevodorod bo'lmagan sektori pasayishiga yordam berdi. Jazoir iqtisodiyotining turli sohalarida bir qator yirik korxonalarning yuqori lavozimli rahbarlari korrupsiya ishlarini tergov qilish munosabati bilan hibsga olingan, bu esa boshqaruv va nazoratning keskin o'zgarishi tufayli iqtisodiy buzilishga olib kelgan.

Bundan tashqari, uglevodorod sektoriga jahon bozorida uglevodorod xomashyosi narxlarining pasayishi, eksportning pasayishi va uzoq vaqt davomida ichki energiya iste'moli yuqori bo'lganligi sababli neft va gaz qazib olishni ko'paytirish rejalarining bajarilishidagi noaniqlik salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Xususan, etti yillik davr mobaynida, 2010 yildan 2017 yilgacha. Jazoir Demokratik Respublikasida ichki gazdan foydalanish hajmi 30 foizdan oshdi va 2019 yilga kelib 41 milliard kubometrni, eksport esa 54 milliard kub metrni tashkil etdi. Belgilangan davrda gaz qazib olish atigi 13 foizga oshdi. Mutaxassislarning taxmin qilishicha, 2030 yilga kelib Jazoirda ishlab chiqariladigan gazning 75 foizi ichki bozorga yo'naltiriladi. Xuddi shunday holat neft sohasida ham kuzatilgan. 2012–2017 yillar uchun neft-kimyo mahsulotlarining o'rtacha kunlik ichki iste'moli 20% ga o'sdi, qayta ishlash hajmi atigi 10% ga o'sdi, o'rtacha kunlik neft qazib olish 12% ga, xom neft eksporti esa 22% ga kamaydi.

2019 yilning 10 oyida (yanvar-sentyabr) Jazoirning umumiy gaz va neft eksporti 9 foizga kamaydi, energetika sohasidan tushumlar 2018 yilning shu davrida 29 milliard dollarga nisbatan 24 milliard dollarni tashkil etdi. Ijtimoiy sohadagi salbiy tendensiyalar, mamlakat aholisining noroziligi va yangi norozilik oppozisiyaning eski siyosiy hokimiyat tizimini tarqatib yuborish jarayonini tugatish talablariga sabab bo'ldi.

Jazoirda neft va gaz sohasini modernizatsiya qilishga qaratilgan hukumat choralarga qaramay, bu jarayon qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, ushbu sohadagi ob'ektlar ko'pincha kechikish bilan etkazib berilmoqda, bu esa ichki talabning o'sishi fonida ishlab chiqarish hajmini ko'paytirishga imkon bermaydi.

Agar bu holat davom etsa, eksportdan tushadigan daromad ham pasayishda davom etadi. Shu bilan birga, JXDR rahbariyati slanesli gaz konlarini o'zlashtirish

bo'yicha yangi maqsadlarni belgilab qo'ydi, ularning zaxiralari, Alnaft milliy resurs agentligi ma'lumotlariga ko'ra, taxminan 20 trillion kub metrni tashkil etadi va 2030 strategiyasi dasturiga kiritilgan islohotlarni amalga oshiradi. Agar ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, "Jazoirning neft va gaz sektori rivojlanish uchun kuchli turtki oladi va investisiya jozibadorligini oshiradi, chet ellik sheriklarning ushbu mamlakatga bo'lgan qiziqishi ortgani haqida gapirmasa ham bo'ladi".[3]

Mamlakat neft va gaz sanoatining investisiya jozibadorligini oshirishga qaratilgan 2019 yil dekabr oyida Jazoir qabul qilingan "Uglevodorodlar sohasidagi faoliyatni tartibga solish to'g'risida"gi 19-13-sonli yangi qonun ushbu sektor holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. [4] Yangi qonunda Jazoir Demokratik Respublikasi hududida er osti boyliklaridan foydalanish shartlarini belgilaydigan neft va gaz shartnomalari turlarini ko'paytirish va ilgari tuzilgan neft va gaz shartnomalarini yangi shartlarga o'tkazish imkoniyatlari ko'zda tutilgan. Shuningdek, qonun hujjatlarida belgilangan shartlar bo'yicha soliq imtiyozlarini qo'llash va valyutani tartibga solish qoidalarini soddalashtirish, shartnomalar tuzish va yuritishning yanada moslashuvchan shartlari bilan yanada aniq soliq qoidalarini nazarda tutadi.

Shu bilan birga, G'arb investorlari tomonidan Jazoir qonunchiligining nomukammalligi deb hisoblangan shart – Jazoir qanday xorijiy investisiyalar uchun milliy sherikning 51% dan 49% gacha bo'lgan majburiy ishtiroki (51% bir yoki bir nechta Jazoir yuridik shaxslariga tegishli bo'lishi kerak) bo'lib qolmoqda.

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, Jazoir hukumatining investisiya qonunchiligini yangilash rejalari hali ham "qog'ozda" qolmoqda. Bozor islohotlari sohasidagi mutaxassislarning fikriga ko'ra, hokimiyatning investisiya muhitini liberallashtirishni istamasligi sabablari, mamlakat rahbariyatining strategik sektor ustidan nazoratni yo'qotishdan qo'rqishi va Jazoir ishbilarmonlarining G'arb biznesi bilan teng sharoitlarda raqobatlashishni istamasligi edi. Shu bilan birga, inqiroz davrida Jazoir rahbariyati chet el investisiyalarini rag'batlantirish bo'yicha misli ko'rilmagan choralarni ko'rdi, shu jumladan, ehtimol ularning 49% / 51% qoidasini bekor qilishga yaqinlashdi, bu ularning mamlakatda ishlashini ancha soddalashtiradi. Bekor qilish strategik faoliyatga taalluqli emas, ammo bu sohada cheklovlar bekor qilinishi mumkin.

Pandemiya inqirozi xususiy biznesni xodimlarni va ishlab chiqarish hajmlarini qisqartirishga majbur qilmoqda. Butun dunyoda bo'lgani kabi, Jazoir iqtisodiyotining turizm, umumiy ovqatlanish va qurilish sohalari eng qattiq zarbalarga duch keldi. Bundan tashqari, agar boshqa mamlakatlarda oziq-ovqat va farmasevtika kabi ba'zi tarmoqlar hatto pandemiyadan foydalansa, Jazoirda vaziyat

boshqacha – mamlakatning barcha sohalari zarar ko‘rdi. Masalan, gigiena va sanitariya holati, ishchilarning ahvolini tibbiy nazorat qilish, jamoat transporti faoliyatidagi uzilishlar bo‘yicha yangi ish talablari tufayli korxonalarning mahsulot ishlab chiqarish yoki xizmatlar ko‘rsatish xarajatlari narxi qo‘shimcha ravishda 10-15% gacha ko‘tarildi.

Farmasevtika sohasida, Farmasevtika operatorlari milliy ittifoqi vakili va Biofarm laboratoriyalari direktori Abdelvaheb Kerrarning so‘zlariga ko‘ra, aksariyat korxonalar avvalgidek ishlashni davom ettirmoqdalar, ammo inqiroz tufayli ayrim tovar guruhlariga talabning pasayishi,[5] shuningdek, texnologik bo‘shliq tufayli ularning ishlab chiqarilishi kamaydi, xorijiy komponentlarning ta‘minot zanjirlari va ularning milliy valyutaning qadrsizlanishi va aholining sotib olish qobiliyatining pasayishi tufayli narxlarning ko‘tarilishi yuzaga keldi.

Shunday qilib, Jazoir uch marta iqtisodiy inqirozga duch keldi: sog‘liqni saqlash, iqtisodiy va davlat boshqaruvi. Pandemiya sharoitida mamlakat byudjet xarajatlarini qisqartirdi va bir qator sohalarda, shu jumladan energetika sohasidagi investisiya loyihalarini 2020 yilga qoldirdi, bu davlat byudjetining 60 foizini tashkil qiladi va eksportdan tushadigan umumiy daromadning 93 foizini tashkil etadi.

2020 yil iyun oyida Prezident A. Tebbun mamlakatning neft daromadlariga bog‘liqligi va pandemiya tomonidan qo‘yilgan cheklovlar oqibatlari bilan bog‘liq o‘sib borayotgan iqtisodiy muammolarni hal qilishga urinish uchun hukumatni o‘zgartirdi. Jazoir Markaziy banki rahbari Aymen Benabarahman, Iqtisodiyot vaziri Sonatrach Abdelmajid Attar – energetika vaziri davlat neft va gaz kompaniyasining sobiq bosh direktori etib tayinlandi. O‘zgarishlar Jazoir iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish dasturi doirasida yangi energiya o‘tish bo‘limini yaratishni o‘z ichiga oldi. Shuningdek, yangi kabinetga raqamli iqtisodiyot, kichik va o‘rta biznes, chet eldagi Jazoir jamoatchiligi va sport yutuqlari bo‘yicha vazirlar kiradi.

Iqtisodiy muammolarni bartaraf etish uchun 2020 yil iyul oyida Jazoir Demokratik Respublikasi hukumati yangi “Iqtisodiy va ijtimoiy tiklanish rejasi” doirasida iqtisodiy islohotlar boshlanganligini e‘lon qildi, bu 2020 yilda 20 milliard dollarni tejashga imkon beradi,[6] shu jumladan energetikaga qaramlikni kamaytirish orqali importning qisqarishiga olib keladi.

Prezident A. Tebbun bank tizimini isloh qilishni, kerakli tovarlarni import qilishda milliy parkdan foydalangan holda import narxini pasaytirish bo‘yicha choralarni ko‘rishni rejalashtirmoqda. Jazoir har yili tovarlarni, shu jumladan oziq-ovqat mahsulotlarini import qilish uchun taxminan 45 milliard dollar sarflaydi,

chunki 44 million aholining o'sib borayotgan ehtiyojini qondirish uchun ichki ishlab chiqarish etarli emas.

Mamlakat hukumati, shuningdek, iqtisodiyotni moliyalashtirishning yangi manbasini yaratish uchun islom moliya sektorini ishga tushirish rejasini tezlashtirishni rejalashtirmoqda. Islomiy moliyaviy xizmatlardan foydalanish mahalliy va boshqa arab investorlarini jalb qilishi mumkin.[7]

Jazoirlik iqtisodchilarning fikriga ko'ra, bank sektorini isloh qilish mumkin, ammo ma'lum sharoitlarda, shu jumladan bank kartalaridan foydalanishning ko'payishini (mamlakatdagi to'lovlarning ko'pi naqd pul bilan amalga oshiriladi) oshirish kerak.

Bundan tashqari, Prezident A. Tebbunning sog'liqni saqlash inqirozi tugaganidan keyin xorijiy investorlar yordamida uglevodorodlardan tashqari, tabiiy ravishda tabiiy boyliklarni, 'ni uran, oltin va fosfatlarni faol ravishda rivojlantirish rejalari to'g'risidagi tashabbusi muhim qaror bo'ldi.[8] Uglevodorod bo'lmagan sohani rivojlantirish byudjet va savdo defisitini og'irlashtirgan neft va gaz daromadlarining pasayishini engishga yordam beradi. Shuningdek, A. Tebbun qishloq xo'jaligini rivojlantirish va chet eldan sotib olish narxini sezilarli darajada kamaytirish niyatida ekanligini ma'lum qildi.

Uch karra inqirozdan chiqish uchun, deydi iqtisodchilar, Jazoir hukumati iqtisodiyotni liberallashtirish va mustahkamlash uchun tezkor choralar ko'rish va keng ijtimoiy integratsiyaga asos yaratishi kerak. Xususan, ular raqobatni kuchaytirishi, raqamli iqtisodiyotni yaratishni rag'batlantirishi va mamlakatdagi davlat korxonalarini modernizatsiya qilishi kerak.

Jazoir iqtisodiyoti, mamlakatning aksariyat yirik korxonalari va banklari hanuzgacha davlat qo'lida. Raqobatni kuchaytirish va monopoliyaga qarshi tizimni yaratish bo'yicha chora-tadbirlar dastlabki bosqichda bo'lib qolmoqda, huquqiy va sud tizimlari hali ham zaif va qonunlarni to'liq bajarishga qodir emas.

Kirishning yuqori to'siqlari tufayli Jazoirliklarning aksariyati norasmiy sektorda kam ish haqi va ijtimoiy sug'urtasiz ishlaydi. Jazoirning rivojlanmagan bozori, xususan, turizm va mehmondo'stlik kabi ko'p mehnat talab qiladigan xizmat ko'rsatish sohalariga chet el investisiyalarini jalb qilishni qiyinlashtirmoqda. G'arb ekspertlari mamlakatda 1960-yillarning boshlarida mustaqillikka erishganidan beri mavjud bo'lgan taqsimotning samarasiz shakli Jazoir iqtisodiy rivojlanishining yagona harakatlantiruvchisi bo'lganligini ta'kidlamodalar. Biroq, yirik milliy davlat korxonalarini qo'llab-quvvatlash va himoya qilish, yuqori davlat sektorida ish bilan

ta'minlash va katta davlat subsidiyalari "barqaror o'sishning achinarli samarasiz formulasi" ekanligi isbotlandi.[9]

XULOSA

Shu bilan birga, mamlakatdagi ko'plab siyosiy kuchlar Konstitutsiyaga o'zgartirishlar kiritish loyihasini qo'llab-quvvatlamogda. Konstitutsiyani o'zgartirish bo'yicha muvaffaqiyatli referendum o'tkazilgan taqdirda, Prezident A. Tebbun mamlakatdagi koronavirus pandemiyasi tufayli vaziyatning yomonlashuvi sharoitida jiddiy, shu jumladan mashhur bo'lmagan, siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish uchun muhim imkoniyatlarga ega bo'ladi.

REFERENCES

1. Algeria Economic Outlook. Macroeconomic performance and outlook. 2020. // African Development Bank Group. - <https://www.afdb.org/en/countries-north-africa-algeria/algeria-economic-outlook>.
2. Гулиев И. А., Домрачев М.А. Нефтегазовый сектор Алжира: современное состояние и перспективы. // Журнал «Экономика: вчера, сегодня и завтра» (Economics: Yesterday, Today and Tomorrow). – Ногинск, 2019, Vol. 9, стр. 180.
3. Gazprom EP International обсудила с АЛНАФТ новый закон об углеводородах. // Интернет-сайт Energy Base. – 17 февраля 2020 г. - <https://energybase.ru/news/companies/delegacia-gazprom-ep-international-obsudila-s-alnaft-novyyj-zakon-ob-uglevodor-2020-02-17>
4. Балмасов С.С. Пандемия коронавируса усиливает экономический кризис в Алжире // Институт Ближнего Востока. - 9 июля, 2020. - <http://www.iimes.ru/?p=71226>;
5. Балмасов С.С. Алжир подсчитывает экономические потери от пандемии коронавируса. // Институт Ближнего Востока. - 22 июля 2020 г.
6. Algeria's new economic reforms aims to save \$20 billion by the end of 2020. // The New Arab. – 14 July, 2020. - <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2020/7/14/algerias-new-economic-reforms-aims-to-save-20-billion/>
7. López, Celia. Algeria relies on Islamic finance to shore up its economy // Atalayar magazine, #27. – Madrid, 17 August, 2020. - <https://atalayar.com/en/content/algeria-relies-islamic-finance-shore-its-economy>.
8. Hamid Ould Ahmed. Algeria leader vows to develop new resources beyond energy to ease economic crisis // Reuters. – May 2, 2020. - <https://www.reuters.com/article/us-algeria-economy-idUSKBN22D6IK>

-
9. Arezki Rabah. How Algeria can boost its economy. // World Economic Forum. – April 11, 2019. - <https://www.weforum.org/agenda/2019/04/how-to-liberate-algeria-s-economy/>